

SIMONKAI LAJOS AZ ERDÉSZEKNEK IS TANÍTÓMESTERE VOLT

...„igyekeztem számot adni azon főbb tapasztalataimról és következtéseimről, melyek engem arra lelkesítenek, hogy teljes erőmmel igyekezzem a magyar erdészeti köröket arról meggyőzni, hogy tölgyfajaink és -fajtáink tüzetesebb ismerete felette kívánatos...”

Simonkai: *Quercus*, 1890.

Simonkai halálának 75. évfordulója alkalmából az ERDÉSZET és FAIPAR 1985. 8—9. számában Bartha Dénes igen szép megemlékezést közölt. Írását erdészeti vonatkozásban kívánom az alábbiakban kiegészíteni.

Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy középiskolai tanulmányaimat a volt aradi Főgimnáziumban kezdhettem el, ahol Simonkai Lajos tíz évig volt tanár, s ez alatt megírta ERDÉLY FLÓRÁJÁ-t, ARADMEGYE NÖVÉNY-VILÁGÁ-t és számos más művét. Itt találkoztam Simonkai működésével először, ahol művei még a román lyceum könyvtárában ma is megvannak, s ezeket a helyszínen tanulmányozhattam. Emberileg atyai jóbarátom — Patoky Sándor (1880—1969) aradi festőművész — emlékezéseim át jutottam közel. Ő ugyanis 11-évesként diákja volt és élénken emlékezett a volt természetrajz tanár társaságában szombatonként tett növényhatározó kirándulásokra.

Simonkai Aradon oktattva beutazta egész belső Erdélyt, mert e célra a gyors marosvölgyi fő vasútvonal a legalkalmasabb volt. Innen járt a dévai Bezsán-erdőbe, ahol annyi különleges tölgyalakot írt le, s innen járta Hátszeg vidékét, a kopár száraz termőhelyek szárazságtűrő tölgyfajait kutatva, ahogy azt Aradhegyalján Ménestől Pankotáig és a Béli-hegységben Borossebes, Borosjenő környékén, a Fehérkörös völgyében is tette. Eljutott a messzi Székelyföld és a kárpátok tájára is. Nagy életművében — ERDÉLY FLÓRÁJÁ-ban — az Index nomenclator szerint mintegy 3000 növényfajt írt le. A taxonok száma 2276!

Erdély flóraművét magyar nyelven már Benkő József (1740—1814), a tragikus sorsú székely polihisztor is megírta Linné rendszerre szerint. Ennek kézírata az 1849. évi öldöklésben Nagyenyed pusztulásakor a kollégium hamvai között enyészett el a 400 halálos áldozattal együtt, akik a vár falai tövében vannak eltemetve. Ezt az elveszett művet pótolta Simonkai 1886-ban megjelent hatalmas (678 oldalas) műve. Ez máig is Erdély flórájának alapforrásműve.

Az erdész kutatók számára azonban még fontosabb Simonkai másik, 1890-ben Budapesten az Akadémia kiadványaként megjelent HAZÁNK TÖLGYFAJAI ÉS TÖLYERDEI (*Quercus et Querceta Hungariae*) c. műve 10 gyönyörű, művészi táblával, melyeket barátja — Wagner Ágoston — készített. E mű ismerete nélkül tölgykutató el sem kezdheti a munkáját! Már az előszóban megállapítja, hogy a Kárpát-medencében Közép- és Délkelet-Európa tölgyei találkoznak egymással, s így *hihetetlen változatos tölgyflóránk*.

Simonkai szerint itt a tölgyfajok egymással értékes hibridek tömegét, átmeneti alakokat hoznak létre, melyek Győrffy Barna megállapítása szerint genetikai szempontból a legértékesebbek, mivel *hibridfölnyűk* van! Mint Simonkai mondja — „ezernyi alakban jelennek meg a tölgyeseinkben itt-ott még minap is azok a sajátos tölgykorcsok, azok az ingadozó közbülső „tölgyfajták” és tölgyvarietások”. S valóban így van, aki igazán ismeri a tölgyeinket, már régen tudja, hogy a köztes alakok sokszor nagyobb számban vannak, mint a szülő fajok. Ezt bizonyítja a 8000 darabból álló nagy tölgygyűjtemé-

nyünk — a *Herbarium Quercuum Hungariae* — mely jelenleg Sárvárton nyert elhelyezést az ERTI Kutatóállomáson.

A tölgyekkel foglalkozó kutatónak — mint Simonkai írja — „ugyancsak buzgólkodnia kell, hogy ezt a nagy alakváltozatosságot, azt a tudományos kincset, amely tölgyeseinkben ezelőtt szelvében megvolt, kifürkéssze és megállapítsa addig, ameddig még akad helyel-közzel régi, egészen át nem alakított természetes tölgyes”. A már kétszer is kialakított „magtermelő állományok” az ilyen, szigorúan védett „in situ” génrezervátumokat kellene képviseljék, s azok szigorú védelme erdészetünk legfontosabb feladata lenne a jövő természetszerű erdőgazdálkodásának kialakítására!

Simonkai megállapítja, hogy a tölgyhibridek mindig az őket környező „tisza” fajú egyedekkel szemben rendszerint a legegészségesebbek és a legszebb megtermett tölgyszálak. Tapasztalata szerint az ilyen átmeneti alakok nagy gyakorlati jelentőségűek, dúsan virágnak, bőven termenek. *Tulajdonképp ifjú, kialakuló fajok*, melyek a helyi ökológiai körülményekhez a legjobban alkalmazkodtak. Ezért a „gyakorlati férfiaknak, vagyis az erdőgazdasági üzemekben dolgozó szakembereknek kiváló figyelmébe kell ajánlanunk” —írja. Míg a kertészetben, szőlőművelésben és főleg az állattenyésztésben a hibrideknek nagy szerepük van, addig az erdészetünk ennek felismerésére nem jutott el. „És én szívemből kívánom, hogy ez az átvétel a gyakorlatban mielőbb testté váljék, mert a saját „fajtáinkkal” sokkal többre megyünk, ha azokat okoszerűen tudjuk alkalmazni, mint bárminemű más idegen tölgyfajjal.” Kísérletezünk mi mindenféle fajjal, volt már akácbüvölet, mocsártölgy-, vöröstölgy-kampány, bálványfában látták a megváltót stb, „...de nem kísérletez senki a magunk istenadta tölgyfajaival és tölgyfajtaival — mert azokat mi eddig nem láttuk az erdőtől!”

Íme Simonkai 96 éves tudományos végrendelete, mely eddig pusztába kiáltott szó maradt! „...mielőbb quercetumok alapítottassanak — írja — összes hazai tölgyfajtáink felnevelésére és szemléleti megismerésére.” Az ilyen gyűjtemények nélkül „nem vehetjük meg ésszerűen, s az erdősítési anyag tudatos megválasztásával, magvetés útján újjáalakuló tölgyeseink alapjait.” A főszó, mint írja, *oltóágak beszerzésére és leoltására fektetendő és biztos származású makkal, csemetével kell a klóngyűjteményeken kívül populáció-gyűjteményeket alapítani*. Ez a munkamódszer most már a göldöllői arborétumban kialakulóban van (csekély 60—70 év késéssel).

Az első világháború után tölgykutatásunk lehanyaglott. A románok vették át a kezdeményezést, hiszen az ő területükre esett Simonkai *locus classicus*-ának jó része. Megértük azt is, hogy a bizonytalan meghatározású *exsiccata*-kat mind a Nemzeti Múzeum, mind az Eötvös Lóránd Tudományegyetem gyűjteményeiben a román C.C. *Georgescu* akadémikus, kiváló tölgyszakértő kellett revideálja, s erről román nyelven jelentek meg a dolgozatok, Bukarestben. Soó Rezső általában a román kutatók származtatási adatait fogadta el, s szinopszisában is így közölte — kézírataim felhasználásával. Simonkai taxonjai az újabb magyar irodalomban, Soó szinopszisának IV. kötetében közreműködéssel jelentek meg.

Simonkai igen jó barátságban volt *Fekete Lajossal*, s a Herkulesfürdőn fellett *Qu. Feketei* közös kutatásuk eredménye. Hogy Simonkai mennyire összedolgozott a gyakorlati erdészekkel, azt a ERDÉSZETI LAPOK 1886. évfolyamában olvashatjuk. A mai fiatal kutatók sajnos nem veszik a fáradságot, hogy a régi irodalomban elmerüljenek, alig is marad olysmire idejük. Pedig az ERDÉSZETI LAPOK a tudományos kutatás számára valóságos kincsesárát jelentenek.

DR. MÁTYÁS VILMOS